

I. ZAKAJ ĐURĐEVEC (NE)JE – ĐURĐEVEC?

0. Nacrtak

Trenutačni službeni naziv sjevernohrvatskoga gradića *Đurđevca* glasi Đurđevac. Međutim, taj oblik počeo se rabiti u razdoblju kada je hrvatski književni jezik nasilno približavan srpskomu,¹ i u protimbi je s izvornim i u povijesnim spisima potvrđenim imenom *Đurđevac*. U članku se navode kartografski, povijesni, jezikoslovni i jezičnopolitički dokazi kojima se pokazuje da je izvorno i jedino pravilno ime Đurđevac. Ujedno se hoće apelirati na nadležnu vlast da taj oblik proglašeni službenim.

1. Uvodna pripomena

Na domjenku što ga je u lipnju 1997. godine tadašnji đurđevečki gradonačelnik dipl. oec. Ivan Topolčić priredio prigodom prijema đurđevčkoga književnika Đuke Tomerlina-Picoka u Društvo hrvatskih književnika, gospodin Tomerlin zamolio je dužnosnike Grada Đurđevca da se založe za povrat izvornoga imena ovoga podravskoga gradića.

Naime, trenutačni naziv *Đurđevac* nije rezultat kakvoga »prirodnoga jezičnoga razvitka«, nego je jedan od brojnih posljedaka gotovo stoljetnoga jezičnoga nasilja nad hrvatskim jezikom kao značajnim čimbenikom hrvatskoga nacionalnoga identiteta.

¹ O paradigmi jezičnopolitičke ideologije serbokroatizma usp. Auburger (1999) i prikaz te knjige u Piškorec (2001).

Potrebu za aktiviranjem nadležnih vlasti radi vraćanja izvornoga naziva mjesta istakla je, sa stajališta jezikoslovne znanosti, dijalektologinja Zavoda za lingvistička istraživanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti dr. sc. Jela Maresić, podrijetlom iz Podravske Sesveta:

»Puno je mjesta uspjelo zadržati ili vratiti izvorna kajkavska imena (Otrovanec, Peteranec, Đelekovec, Gornje Zdelice, i dr.), a isto su tako vraćena imena s pridjevom *svet* (Sveta Ana, Sveti Ivan Zelina i dr.). Nadam se da će se i u Podravini razviti svijest o mogućnosti službene uporabe kajkavskih likova imena mjesta i da će se pokrenuti postupak za promjenom nametnutih nam štokavskih likova.« (Maresić 1996: 143).

2. Nasilje nad hrvatskim jezikom krajem 19. stoljeća i u 20. stoljeću

Sedamdesetih godina 19. stoljeća Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti pozvala je u Zagreb srpskoga filologa Đuru Daničića, imenujući ga urednikom Akademijinoga *Rječnika srpskoga ili hrvatskoga jezika*. Taj, kako je vrijeme pokazalo, promašeni potez ondašnje »inteligencije« značio je napuštanje hrvatskoga tronarječnoga nasljeđa i stupanje na scenu paradigme jezičnoga serbokroatizma. Naime, Daničić je, uz svesrdnu potporu hrvatskih vukovaca, poglavito Tome Maretića, u priređivanju *Rječnika* izostavio kajkavsku i čakavsku sastavnicu višestoljetne hrvatske pismenosti, a neštoškavske riječi i oblike proglasio lokalizmima i provincijalizmima. Hrvatski vukovci otvoreno su pisali i govorili da ti hrvatski govori stoje na putu jezičnomu i političkomu ujedinjenju Srba i Hrvata. Inače, o tom razdoblju vrlo jasno i dokumentirano piše akademik Milan Moguš u svojoj *Povijesti hrvatskoga književnoga jezika* (1993: 175):

»I najvažniji problem Maretićeve Gramatike nije samo u tome što je nastala na osnovi ekskluzivnoga korpusa, nego što je taj korpus gotovo izjednačen s organskim novoštokavskim dijalektom koji je postao jedini i neprikosnoveni sudac jezične pravilnosti. (...) Štokavska je intrasigentnost znala ići tako daleko da je poštokavljivala izvorna kajkavska i čakavska imena naselja (mijenjajući npr. naziv *Delnice* u *Dionice*, *Čakovec* u *Čakovac*, *Split* u *Spljet*). Jednako su se tako književna djela prilagođavala jedinstvenoj štokavskoj normi i fonetskom pravopisu.«

I dočetak *-ec* u to je vrijeme proglašen lokalnim, neknjiževnim, te je zamijenjen štokavskim dočekom *-ac*. Tako je izvorni i na povijesnim zemljovidima jedini rabljeni naziv mjesta *Đurđevac* postao *Đurđevac*.

Daljnja kolonizacija hrvatskoga jezika nastavljena je tijekom jugoslavenskoga razdoblja hrvatske povijesti (1918.–1990.), pa je – kako je poznato – bilo kakvo naglašavanje hrvatske jezične samosvojnosti bilo ne samo nepoželjno nego i kažnjivo. Isto tako, nezamislivo je bilo i vraćanje izvornih, hrvatskih naziva mjesta.

3. Kratka povijesno-jezična razglednica Đurđevca

Prvi zapis o postojanju naselja iz kojega se razvio današnji Đurđevac seže u godinu 1267., kada se u darovnici kralja Bele IV. spominje selo svetoga Jurja. U srednjem je vijeku Đurđevac bio plemićki posjed te od 14. stoljeća župa. Od polovice 16. stoljeća do kraja 19. stoljeća Đurđevac se nalazio u sastavu Vojne krajine i dugo vremena bio njezinom najistočnijom vojnom utvrdom prema turskoj carevini.²

Činjenica što Turci nikada nisu uspjeli zauzeti đurđevečku utvrdu i prognati starosjedioce danas se odražava jezično utoliko što je đurđevečki kraj najistočnije područje hrvatske kajkavice. Đurđevečki govor, što ga hrvatsko narječjoslovlje ubraja u podravski dijalekt, i danas je materinskim govorom većine Đurđevčana i Đurđevčica.

4. O imenu Đurđevca

4.1 Ime naselja i govora u mjesnome govoru

Nepobitna je činjenica da Đurđevčani u svom izvornom govoru rabe oblike *Đurđevac* i *đurđevečki*.

² O povijesti Đurđevca usp. Horvat (1940, 1941) i Tomerlin-Picok (1989).

4.2 Ime naselja na povijesnim zemljovidima³ i u starijim spisima

Kako je Đurđevac bio utvrdom u sastavu Vojne krajine, u kojoj je njemački jezik bio službenim, na povijesnim zemljovidima nalazimo uglavnom neku od inačica njemačkoga naziva *Sankt Georgen* (Sveti Juraj), npr. na zemljovidu Slavonije iz 1522. godine (NSB, S-JZ-XYI-11). Koliko je sročitelju ovih redaka poznato, među najstarije očuvane zemljovide u kojima je zabilježen izvorni, hrvatski naziv mjesta može se ubrojiti zemljovid Slavonije iz 1673. godine iz Valvasorove zbirke u HAZU. Tu je kao ime naselja naveden oblik *Giurgieuetz*. Isti oblik nalazimo na zemljovidu Slavonije iz 1690. (NSB, D1 S-JZ-XVII-12), a uz njega se navodi i talijanska verzija naziva: *S. Giorgio*. S obzirom na višestoljetne veze između Hrvatske i Ugarske, stariji Đurđevčani navode da su Ugri Đurđevac nazivali *Sentvar*, odnosno *Sendervaroš*.

Oblik *Gjurgjevec* zabilježen je i na jezikoslovnome zemljovidu koji je otisnut u do danas nenadmašenom radu o virovskoj kajkavici s posebnim osvrtom na podavska narječja, što ga je na njemačkome jeziku sročio Virovec dr. Franjo Fancev, jedan od utemeljitelja suvremene hrvatske filologije (1907: 313). Ovaj filolog i inače rabi dosljedno taj naziv. Povjesničar Rudolf Horvat također koristi oblike *Gjurgjevec* (1940) i *Đurđevac* (1941: 15–18).

4.3 Pisani oblik imena grada

Što se tiče pisanoga oblika *Đurđevac*, on je usklađen s trenutačnim hrvatskim pravopisom u kojem slovo »đ«, što ga je u hrvatski pravopis uveo Daničić, označava srednji izgovor mekonepčanika [đ]. Prvi zapisani oblik *Giurgieuetz* zapravo je kombinacija talijanske i njemačke grafije, gdje dvoslov »gi« ima istu glasovnu vrijednost kao i »đ«, drugo »u« kao »v« (prema talijanskom pravopisu), a »tz« kao »c« (prema njemačkom pravopisu).

Budući da je slovo »đ« razmjerno novo u hrvatskome pravopisu, u nekim imenima zadržan je oblik »gj« i poslije njegova uvođenja, npr. u prezimenu *Kalogjera*. Inače, pisani oblik *Gjurgjevec* naći ćemo u Horvata (1940) te osamdesetih i devedesetih godina 20. stoljeća u djelima Đuke Tomerlina-Picoka.

³ Navodi sa zemljovida preneseni su prema Jeras-Pohl (1985).

4.4 Ime grada i govora u jezikoslovlju, književnoj kritici i publicistici

Sročitelj ovih redaka obranio je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1996. godine magistarski rad o hrvatsko-njemačkome jezičnome dodiru i njegovom utjecaju na leksik đurđevečkoga govora (1996). Članovi stručnoga povjerenstva nisu imali nikakvih primjedaba na porabu naziva *Đurđevac* i *đurđevečki* čime su se implicitno očitovali u pozitivnom smislu glede izvornoga naziva grada i govora. Ni Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske također nije imalo ništa protiv uporabe pridjeva *đurđevečki*, odobrivši početkom 1998. u okviru programa poticajnih projekata za mlade znanstvenike projekt pod nazivom *Ekolingvistički opis đurđevečkoga govora*. Međunarodna znanstvena javnost također se afirmativno odnosi spram imena *Đurđevac*. Tako je međunarodni izdavač znanstvenih publikacija »Peter Lang« tiskao sročiteljeve rezultate istraživanja njemačkih posuđenica u đurđevečkom pod naslovom *Deutsches Lehn-gut in der kajkavisch-kroatischen Mundart von Đurđevac in Kroatien*.

Poraba oblika *Đurđevac* i *đurđevečki* može se naći i u drugih autora: mr. Mladena Matice (1996), dr. Vesne Petrović-Peroković (1996), dr. Mije Lončarića (1996a), prof. dr. Damira Horge (1996), Vladimira Miholeka (1996), dr. Mire Menac-Mihalić (1996), dr. Barbare Kryžan-Stanojević (1996), dr. Nede Pintarić (1996), prof. dr. Dubravke Dorotić Sesar (1996, 1997), dr. Zrinke Babić (1995: 12), prof. dr. Ivana Goluba (1988: 88), Ranka Pavleša (2001). Dr. Jela Maresić (1999, 2000) dosljedno rabi izraze *Đurđevac* i *đurđevečki* u svojim znanstvenim radovima o podravskom dijalektu.

4.5 Ime grada i govora u književnosti

Najplodniji književnik đurđevečkoga književno-jezičnoga izričaja Đuka Tomerlin-Picok u svojim djelima redovito rabi izvorne nazive *Đurđevac* i *đurđevečki*. Neizravnim priznanjem samosvojnosti đurđevečke inačice hrvatskoga jezika može se smatrati i činjenica što ga je Društvo hrvatskih književnika u svibnju 1997. godine izabralo za svojega redovitoga člana.

Pisanje đurđevečkim govorom posebnu je potvrdu doživjelo u zadnjem desetljeću 20. stoljeća u djelima već spomenutoga Đuke Tomerlina-Picoka te Vladimira Miholeka, Marice Hasan, Slavka Čambe i

Zdravka Seleša. Đurđevečki govor njeguje se i u sklopu literarne sekcije đurđevečke osnovne škole.

5. Zaključna pripomena

Na temelju navedenih činjenica očividno je da je sadašnji oblik imena grada Đurđevca *Đurđevac* u protimbi s izvornim i u povijesnim spisima potvrđenim imenom *Đurđevac*. Kartografski, povijesni, jezični, književni, jezikoslovni i jezičnopolitički dokazi dostatna su i nepobitna argumentacija za donošenje političko-upravne odluke o pokretanju pravnoga postupka kojim bi Đurđevac napokon postao *Đurđevac*.⁴

⁴ Gradsko poglavarstvo Grada Đurđevca raspravljalo je o sročiteljevu prijedlogu za povrat izvornoga imena Đurđevca na svojoj 10. sjednici, održanoj 1. listopada 1997. Evo izvoda iz službenoga zapisnika:

»*Marijan Bujan* smatra da je u ovoj situaciji i u ovo vrijeme apsurd prihvaćanje inicijative o povratu izvornoga imena gradu Đurđevcu, bez obzira na povijesnu utemeljenost i sve argumente i to iz razloga što bi nastali ogromni troškovi. / Gradonačelnik *Ivan Topolčić* mišljenja je kao i gospodin Bujan da bi promjenom imena gradu Đurđevcu nastali veliki troškovi. Stoga je predložio ukoliko će doći do promjene obrazaca osobnih iskaznica, putovnica i vozačkih dozvola, da se u tom momentu razmotri ova inicijativa. / *Zdravko Ivandija* u svojoj raspravi se založio, da se na temelju ove stručne podloge koju su članovi Poglavarstva dobili u materijalima provede i javna rasprava na tu temu. / Predsjednik Gradskog vijeća *Željko Šikulec*, prof. hrvatskoga jezika i književnosti, ne slaže se s tekstom Prijedloga o povratu izvornoga imena gradu Đurđevcu, koji je dostavljen u materijalima za sjednicu Poglavarstva. Komentirao je predloženi tekst i rekao da misli da se ne smije miješati standardni jezik i lokalizam. Gospodin Šikulec smatra da nitko na Poglavarstvu i Gradskom vijeću ne može biti meritoran i reći – »odrezati« nešto što je dio svih Đurđevčana. Po mišljenju gospodina Šikulca inicijativa o povratu izvornoga imena je dobrodošla, treba ju raspraviti, ali kao stručnjak za hrvatski jezik to ne može prihvatiti jer je štokavski jezik u Hrvatskoj standardni književni jezik i vraćati arhaizme »ne bi bilo lijepo«. / U raspravi su još sudjelovali *Ivan Topolčić*, *Danijel Peroković*, *Andela Lenhard-Antolin*, *Vinko Antolaš* i *Jadranka Švaco*.

Gradsko poglavarstvo je inicijativu o povratu izvornoga imena gradu Đurđevcu primilo na znanje.«